

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 4.

Lýsingarprisur fyri petittreglur: 30 øyr, á forsiðuni, 20 øyr, á 3. og 4. síðu. Við stórra lýsingum fæst avsláttur í prísinum.

Tirsdag hin 24. januar 1933.

Kostar kr. 1,50 fjóðringardíð — Porto. Blaðið verður bilagt á posthúsinum, brævasvarstøðum og skrivstovuni. Telf. 143.

7. árg.

Socialdemokrati.

Tað hevur verið og verður brigðað okkum, at vit eru »sam-bandsmenn, danskt leysingabarn, at vit eru ónasjonalir — vit eru bundnir av danum og donskum peningi. Umframt hetta ljóðaði og ljóðar enn, at socialdemokratarnir — socialistar —, tað var sovordió fólk, sum vildi taka frá øllum teim, sum áttu nakað og býta tað ímillum sín. Og so hevði tað slagði sagt seg leyst bæði frá Guði og øllum morali, teimum mátti »ein og hvør biðja Guð hevna seg frá«.

Hetta seinna er av tí slag, at vit ikki í hesum føri skulu hefta okkum við tað, vit fáa, kann verða, høvi til at taka tað upp aftur, tí tað livir enn og tí er best onkumtíð at fara í holt við tað og royna at fáa lívið av tí.

Men hið fyrsta, okkara stóða sum »danskur leysung«, er meiri vert at fara og taka upp til umrøðu. Vit hava liggjandi framman fyri okkum eitt skjal, sum eitur »Stevnuskrá Javnaðarmanna«, og hetta skjal sýnir stóðu okkara og sýnir, at hin socialdemokratiska stóðan er hin einasta, sum vit føroyingar allir sum ein, eiga at taka.

Vit kundu sjálvsagt latið hana prentað upp aftur her, men vit meina, tað er nóg mikið at taka hana meira stutta og tó nóg greiða.

1. grein er um tey socialu mál viðvíkjandi tey gomlu og tey sjúku.

Her framseta socialdemokratarnir krav um at fáa lógir settar í gildi, sum miða ímóti at tryggja teim gomlu sorgarfrí ellisár, tí samfelagið hevur tað plíktan at syrgja fyri teim gomlu, sum hava slitið ævi sína, og ikki lata tey doyggja úti fyri fuglum. — Í einum kristnum landi verða tey gomlu ikki onkastaði, men teirra ellisár eiga at verða livgái.

Viðvíkjandi sjúkraviðurskiptum framseta socialdemokratarnir krav um at fáa eina broyting, so at allir læknar verða fastlønir uttan rætt til at taka pening frá teim sjúku. — Her kann skoytast uppi, at har sum góð ráð eru til tað, stillar henda sak seg annarlendis.

Öll, sum hava ring ráð, eiga at hava rætt til fría lekju og rokt á sjúkrabúsi.

Logtingið eigur at hava alla apotekarasolu í sínum hondum.

2. og 3. grein seta krav um: 1) 21-ára valrætt, 2) at fáa skattateytnirnar fyri kommunalum vali burtur og 3) skattalíkníng við stigandi stigum, so tey við stórum inntokum koma til at rinda tann skatt, sum tað smør teinum at hava. Skatturin verður jú ásettur »after Formue og Lejlighed« — so stendur á pappírnum!

4. grein nevnr mentarmál. Her krevja socialdemokratarnir fólkaskúla, sum er forur fyri at gera næmingarnar væl búna til at fara út í lívið og taka upp tey ymsu starv, ið koma til at falla fyri hjá teimum. Skúlin skal hava konar lærarar og øll

tey amboð, sum nýtast skulu. Hann skal vera eitt stað, sum børnini seinri minnst við gleði: Har vóru tey heit og turr, tá kalt og vát var úti, har sótu tey í ljósum, prýðiligum stovum, har varð valað um tey við reinsku, læknahjálpi, og um tey kom í skúla svong, blivu tey mettaði.

Fyri tey, sum hava hug til tað og góðar gávur, skal skúlin verða forur at geva sama lærdóm, sum tann betri skúlin í øðrum londum. Sjálvsagt er allar skúli eins fyri øll, tey fátaðu skulu hava sama rætt sum hin, ið betri ráð hava.

Lærarar lónast av logtingi eftir teim figgarligu viðtøkum, sum eru ímillum Føroyar og Danmark. Hvat tann bægra skúlan viðvíkjur, kann hann ikki fáast í smábygdum, so her má ein stór broyting fáast í lag.

Móðurmálið skal hava fullan rætt.

5. grein nevnr vinnuvegir.

Vit socialdemokratarnir seta okkum tað mál at skapa bestu líkindir, spakast kunnu, fyri okkara vinnulív.

Fiskiskapurin, nú í tíðini hovudsinnuvegur okkara, má njóta tann frama, vit í semju við aðrar tjóðir kunnu vinna.

1) Sjóverjan má verða meiri munagóð, so teir, sum reinska grynnurnar fyri fisk, tó ikki sleppa inn um mark. 2) Gronlands málið má koma í tað lag, sum allir her á landi eru á einum máli um. 3) Viðvíkjandi útlutning av ferskum fiski hava royndirnar verið sovordíð, at hetta er eitt mál, sum er ógvuliga ivingsamt. 4) Tað ræður um, at vit tó eina ferð fáa skil á, hvat okkum batar best; at vit t. d. fyrst av øllum fáa eina stóðu fyri fiskasolu, og at vit fáa allar okkara fisk gjordan til her heima hjá okkum, tað verði seg til klippfisk ella »konservis«.

5) Viðvíkjandi hvataveiði ræður um, at lógin fyri grindabýti verður meiri demokratisk, so jarðahvalur fer burtur og kemur t. d. teim til góðar, sum hava arbeiðið av regstri og drápi. Stórvalaveiðan er nú so at siga fallin burtur, men hon átti at verðið ein landsfyrirteka og ikki í privatum hondum.

6. grein nevnr industrimál og mælt til at taka tað ymsliga heimayrki upp, so alt tað tilfar, vit hava her hjá okkum, ikki fer út av landinum óvirkad, ætint tað er av landi ella sjógv; ull, skinn ella fiskur av øllum slag. Um hetta hava vit í blaði okkara skrivað fyrr, men her er eitt mál, sum verður skrivað meiri um seinna.

7. grein, landbúnaðurin, er av miklum týdningi. Her nevnt t. d. tey týðningarmiklu mál: 1) at fáa stovnað ein landbúnaðarskúla, 2) at fáa ekspropriatjónslógin og landbúnaðarlógirnar gjordar lagaligari og meiri tíðarhóskandi, 3) at fáa veitt munagóðan styrk til jarðarbrúkar, 4) at fáa alla kongs- og embætisjorð undir logtingsins ræði, so menn, ið hava hug og evnir til jarðarbrúk, kunnu fáa kans til tað stóra, týðningar-

mikla verk at gera boga til bo, ótálmaðan av leysgangandi fenaði.

8. grein hevur vega- og havna-málið til umrøðu. Hetta er, siggja vit nú, ein livssak fyri Føroyar, tí eru eingir vegir og ongar havnar, stendur alt í stað.

9. grein talar um landshandil, eitt mál, sum ofta hevur verið haft á lofti, og sum kann hava stóran týðning, um tað kann fáast í lag.

Soleiðs eisini við bruna og skaðtrygging.

Frámvegis hevur henda stevnuskrá uppskott viðvíkjandi skipa-bygging her á landi, um banka-viðurskiptini til frama fyri okkara peningaviðurskipti, um logtingsins rætt í øllum figgarligum málum.

Av hesum er tað skiligt, at vit socialdemokratarnir ikki eru bangnir fyri at seta okkum stór mál. Öll hesi mál miða ímóti at fremja alt tað, sum kann hugast at verða fólk okkara til bala. Allar hesar nevndu greinir nevna einans foroykski viðurskipti á landi og sjógv, andiligt og materiel. Í hesi stevnuskrá er ikki eitt einasta orð, sum sýnir annað enn, at vit socialdemokratarnir í Føroyum eru føroyingar, og at okkara endamál er at fáa øll okkara viðurskipti soleiðs skipað til, at tað verður liviligt fyri føroyingin í Føroyum.

Öll okkara mál eru »reels«, okkara politikkir eru »realpolitikkir«, vit standa niðri á fastari jorð. Okkara stevnuskrá hevur allantið, eins og hon hevur haft og hevur tað alla aðra staðni, haft tað mál: fyrst at fáa skil á teim jorðisku, teim materielu, viðurskiptum, so tað verður eins væl livandi her á jorð fyri øll sum vilja. Tí tá fyrstaní tjeonar at fara í holt við tey andiligu mál. Tað er ávist av vitsskapmonnum, sum t. d. hava gjørt royndir við skúlabørnum, at alt andiligt lív ávirkast á einhvønn hátt av, hvussu líkamlið er stalt. Vit hava jú eisini eitt gamalt orð, ið talar um »eina sunna sál í einum sunnum líkam«, og vit duga øll at fata, at er líkamlið veikt av ov littari føði, tað er t. d. »illa kálftøtt«, og livir menniskjan undir ringum korum á ein og hvønn hátt, verður neyvan talan um nakað andiligt lív, til muns í hvussu er.

Men einaferð fer at spretta andiligt lív her hjá okkum. Tá okkara fólk hevur lært at finna seg sjálv, ikki bert sum føroyingar, men eisini sum eitt lív í tí stóru mannfjöldini, tá vil tað siggja, at skulu vit vera uppi í, mugu vit menna okkum andiliga, tí eingin drumbur er forur fyri at fylgja við í livsins stríði.

Men enn stríðast vit um samband og sjálvstýri, til lítlan frama fyri fólk okkara, sum av hesum skilist sundur í tveir partar við hatur ímillum. Og so er stríðið innast inni ikki stórt meiri vert enn stríðið á sinni um »skegg keisarans«.

Føroya fólk! Hoyrðið vararðið, sum ljóðar til tykkara úr hesi

ringu tíð! Latið alt hetta ónyttuga stríð fara og takið hendur saman um tey mál, sum lívið krevur okkum at fremja.

Hugsan, orð og virki.

III.

Fólkatingsvalið er yvirstaðið. Harra A. Samuelsen er sessaður aftur í fólkatinginum. Har situr hann og styðjar afturhaldsflokkarnar í Danmark og berjist ímóti tí minna manningum.

Javnaðarmenn í Danmark gingu 67½ túsund stemmur fram við fólkatingsvalið hin 16. november. Teir vildu sjálfandi sloppið frá at fáa harra Samuelsen niður at arbeiða ímóti teim. Tað kundi verið rimuligt, um teir fingi hetta ynski uppfyllt; tí fjöldin av Føroyingum er fátækir arbeiðsmenn og fiskimenn. Vit áttu tí at sent ein javnaðarmann niður á ríkisdagin at arbeiða saman við teim fátæku í Danmark; men soleiðs er lyndið í Føroyingum, at vit eru seinir í vendingini, og javnaðarrollan er somikið nýggj her á landi, at teir eldru Føroyingar vita ikki, hvat ið socialismi er. Og hvussu skulu tey vita tað? Tað eru nógvar bygdir her á landi, sum eingin av okkara monnum hevur verið í og hildið roðu. Tað er rætt, sum blað okkara skrivaði nú um dagirnar, at henda vanligu ósigin framman undan vali er nyttuleys. Hvat nyttar tað, um okkara kandidatar ferðast um landið í 14 dagar framman undan valið? Hann kemur einans í nakrar fáar bygdir. Og hartil kemur, at tá valið er so nær í durum, tá hevur einhvør veljari tikið sína stóðu og so stalt víkast hann ikki av teim roðum, ið tá verða hildnar. Nei, eitt er víst, at tað skal annað til fyri at útbreidda socialismu í Føroyum.

Tað er rætt sum blað okkara skrivar: »Lat okkum so fara at arbeiða, gera eitt stilt, sakligt upplýsandi arbeiði.« Eingin uppøsing undan vali, átti at verið ein fost viðtøka á okkara stevnuskrá, til øll uppøsing er av tí illa.

Hvor javnaðarmaður kann gera eitt stilt, sakligt upplýsandi arbeiði í síni heimbygd og hvar hann kemur saman við sínum javnlíkum t. d. umborð á fiskiskipum. Umborð á fiskiskipum sum sæst órættvisið eina best og ein javnaðarmaður kann har umborð dag og dagliga minna sínar felagar á órættvisi, sum teir liða undir av atvoldum afturhaldsmanna. »Bláa bóke« er kend av øllum fiskimonnum.

Harra J. H. Skróder fekk hana

í gildi fyri 40 árum síðani. Tá var hon eitt framstíg; men nú er hon ovgomul. Føroya Fiskimannafelag hevur heitt á logtingið um at fáa hana broytta ella rættari sagt at fáa meira hóskandi reglur; men afturhaldsmenn halda ívaleyst, at gott er sum er, og tí mega fiskimenn liva uppá teir 40 ára gomlu matreglurnar. Slíkt kunna javnaðarmenn umborð á fiskiskipum peika sínum felogum á. Ella spyrjið tykkara felagar umborð, hvør ið fær tann størsta vinnugin av tykkara strevi og stríð. Tí vága lívið, tí strevast og tit sveitta; men tit fáa einans tað tunna soðið, meðan millumhandlarar og sakforarar byggja sær slott og borgir av tykkara sveittadropum. Tá tit vera gamlir og útslitnir, hvør hugsar um tykkum tá? Tá hesturin ikki er mentur at tena bóndanum, fær hann eina kúla fyri pannuna.

Tá trælirnir í gomlum dögum ikki longur vóru mentir at arbeiða, vóru teir omanstoyttir, Trælanypan, Trælaurð og onnur tilík navn eru prógv um slíkt. Arbeiðsmenn og fiskimenn verða ikki omanstoyttir nú á dögum; men tíðint sita teir svangir og og kaldir og sjáldvøggja — seigipínast — og doyggja av armóð.

Einaferð fóru tvey bóndafólk — eini hjún — til altars, og arbeiðsgenta teirra var komin í sama fylgi — »skara« — sum tey. Tað var dagur í viku, tá matmóðirin við ilskum orðum greiddi hesi neyðars gentu frá, hvussu óforskað henda tað var av henni, at hon skuldi koma í sama fylgi til altars sum bóndafólkini. Henda neyðars genta mátti lova bói og »betring« aldri at gera slíka brotsgerð aftur.

Í einum bóndahúsi tenti ein gomul genta og tann gamla matmóðirin helt uppá sína »verduheite«. Men so giftist tann yngri bóndin við eini rættgusandi gentu. Tá segði tann gamla gentan: »Hvat er hetta fyri eitt ótryski, ið nú er komið til bóndakonu? hon situr í roykstovuni og etur við arbeiðsgentunum. Ofiða var hin gamla matmóðirin, — hon kom aldri longur enn á stovugáttina, og har gav hon sínar »ordrar«. Tá var annað skil her á garði«.

Hetta var fyrr í tíðini, hugsan tit kanska. Nei, vinir tann yngra bóndakonan er á lívi enn — hugsan eg.

Slíkt trælalyndi sum henda gamla gentan syndi livir tíverri enn í mongum Føroyings barmi. So stalt kann socialismi ikki vinna fram her á landi uttan vit javnaðarmenn — hvør í sínum lagi »fara at arbeiða, gera eitt stilt, sakligt upplýsandi arbeiði«.